

bogastvam matere Slovenje iz vsih krajev oznani in vdeleži, in ne bo želel, da bi se besede zaterale. Kam bomo pa prišli, če bo vsakteri hotel imeti, da naj se besede zaveržejo, ki v njegovim kraju navadne niso, ki so se tu ali tam v časa viharju zgubile? Mislimo, da nobeden, ki svoj materinski jezik in svoje očestvo ljubi, tega želel ne bo". —

Kaj bi koristilo, ako bi učitelj ljudstvo zunaj šole poučeval — vzlasti v kmetijstvu, kaj šoli posamezno, kaj splošno? da bi se povzdignilo kmetijstvo na Dolenjskem, *) kjer je jako zanemarjeno.

(Pri okrajni učiteljski konferenci v Rudolfovem 26. avgusta p. l. govoril V. Burnik.)

Žalostno materielno stanje, v katero je po slabih letinah in po hudih elementarnih neizgodbah naš poprej imoviti kmet skoraj prišel na beraško palico, stopilo je tudi dan danes med drugimi važnimi vprašanji na dnevni red, in rešitev tega vprašanja nij baš lahka naloga, katero mora izvršiti v nekaterih točkah tudi sedanje in prihodnje učiteljstvo. Kmetijstvo, steber državi, kakor je Avstrija, jelo je pešati in bodočnost nam bode pokazala prizore milovanja vredne.

Redki so dan danes kmetje, kateri bi mogli edino le s svojimi kmetijskimi dohodki konkurirati z dohodki drugih stanov. Nij se čuditi, da postane marsikateri kmet pri svojem poslu hladnokervn, da ste mu ljubezen in veselje do njegovega stanu popolnoma zginili, da ne opravlja svojega posla z isto resnobljostjo, z isto požertvalnostjo, s katero so obdelovali zemljišče njegovi predcedi, katerih pozornost je bila edino kmetijstvu obernena, katerih moči so bile posvečene le poljedelstvu; naš kmet vidi in globoko čuti, da mu udriha po njegovem trudapolnem delu nesreča za nesrečo, da mu splava po vodi njegovo edino upanje, katero je stavil na svoje poljske pridelke. Zakaj zapušča toliko delavnih moči verlo steblo kmetijstva in išče drugej svojo eksistenco?

Da bi pri nas bila obert na višji stopinji, našel bi naš kmet pri pičlih dohodkih iz kmetijstva tu pomoč, da bi nadomestil to, kar mu primankuje pri njegovem glavnem poslu. (Gosp. dopis. baje tukaj misli na postranske zaslužke, kakor jih po nekaterih daje pletenje, lesorezba i. dr.)

*) Star pregovor je: kmeta tarejo hude letine in davki, to pa posebno velja za Dolenjsko stran, od koder slišimo vsako leto od strašnih elementarnih nesreč, to potiska kmetu beraško palico v roke. — Kmetije so vzlasti po Dolenjskem tako razkosane, da skoraj ni misliti na napredno kmetovanje, ki tirja kolikor toliko kapitala, ki pa se raje drugam obrača, kjer je bolj varen in donaša več obresti. — Vendar pa, kar se o tem more reči, je gosp. dop. po naših mislih pravo zadel, ko je rekel, da more v kmetijstvu le tak učiti, ki to sam skuša in da bi pri vsaki šoli, kjer se v kmetijstvu podučuje, mogel biti tudi vrt za praktično podučevanje i. dr.

Žalibože, da pri nas obert skoraj tega imena ne zasluži, glavni vzrok je menda pomankanje komunikacij, ki so za obert toliko važne. Že od nekdanj je bilo in bode tudi v prihodnje pri nas kmetijstvo glavno sredstvo, s katerim se ljudstvo preživi. Vsa pozornost mora biti obrnena v to, da pomoremo hirajočemu in zanemarjenemu kmetijstvu. Vsakdo, ki deluje v blagor in korist ljudstva, naj skuša po svojih močeh, da se okreva opešano kmetijstvo, da se mu celijo globoke in skeleče rane zadnjih let, da se okrepi za prihodnost, da mu ne bodo mogle toliko škodovati preteče šibe, da se iz nesreč, katere ga lahko zadenejo, zopet vzdigne in se tako reši žalostnega pogina.

Nij še vse zamujeno, hitro in verlo se nam je poprijeti dela, drugače bi znalo prekasno biti. Sedanjost nam sicer ne obeta mnogo sijajnih uspehov, ona nam ne bode zadovoljila, a prihodnost je v naših rokah, od te imamo pričakovati obilo dobrega, zdravega sadu, ako bomo nevtrudljivo, vztrajno opravljali svoj posel. Ta tolaživna prihodnost pa je pri mladini, ktera je izročena učitelju v izrejo in katero mora po dobrih vzorih vzgojiti za vredne ude človeške družbe. V mladino, ako si jo znamo pridobiti z ljubeznijo, hočemo staviti svoje nade za zboljšanje kmetijstva, na to rodovitno plodno zemljo smemo poskusiti vsejati seme, katero bode po umnem, neutrujenem delu učiteljevem obrodilo zdatnega krepkega sadu, ki bode kmetijstvu krepka hrana in ga varovala nesrečnega propada.

Učitelj mora tedaj prevzeti jako težavno stran naloge za zboljšanje kmetijstva. Doveršiti pa jo bode mogel le takrat z odliko, kedar se mu bodo tudi druge roke ponudile v podporo,

Nastane pa vprašanje, ktera sredstva naj bodo učitelju za zboljšanje kmetijstva v porabo, da bode njegovo delovanje zunaj šole koristilo ljudstvu.

(Dalje prih.)

Iz narodopisja.

Ljudstvo v Bosni.

Prebivalci v Bosni so do malega vsi Slovani, kar je bilo Osmanov, jih je vojna tako vzela, da ni skoraj govoriti o njih, kakor o narodu. Kakih 50.000 je Bolgarov, Arnavtov, Armencev, Gerkev, Cincarov, Ciganov in Judov. — A prebivalci se strogo ločijo po verozakonu. Po vradni štetvi l. 1874 je prebivalstva 1,200.000 glav. *) — Tako, kakor pri števenji živine, glav? Zakaj pa ne duš? Pri mohamedancih žena možu ni ravnopravna, nima duše, niti prihodnjega življenja, tedaj se tudi vmes ne šteje. Navadno se tako broji: 520.000 gerkov (pravoslavni), 180.000 katolikov,

*) Drugi štejejo: 1,250.000 stanovalcev, in tudi vernike drugače razdele. Kdo ima prav?

Žalibože, da pri nas obert skoraj tega imena ne zasluži, glavni vzrok je menda pomankanje komunikacij, ki so za obert toliko važne. Že od nekdanj je bilo in bode tudi v prihodnje pri nas kmetijstvo glavno sredstvo, s katerim se ljudstvo preživi. Vsa pozornost mora biti obrnena v to, da pomoremo hirajočemu in zanemarjenemu kmetijstvu. Vsakdo, ki deluje v blagor in korist ljudstva, naj skuša po svojih močeh, da se okreva opešano kmetijstvo, da se mu celijo globoke in skeleče rane zadnjih let, da se okrepi za prihodnost, da mu ne bodo mogle toliko škodovati preteče šibe, da se iz nesreč, katere ga lahko zadenejo, zopet vzdigne in se tako reši žalostnega pogina.

Nij še vse zamujeno, hitro in verlo se nam je poprijeti dela, drugače bi znalo prekasno biti. Sedanjost nam sicer ne obeta mnogo sijajnih uspehov, ona nam ne bode zadovoljila, a prihodnost je v naših rokah, od te imamo pričakovati obilo dobrega, zdravega sadu, ako bomo nevtrudljivo, vztrajno opravljali svoj posel. Ta tolaživna prihodnost pa je pri mladini, ktera je izročena učitelju v izrejo in katero mora po dobrih vzorih vzgojiti za vredne ude človeške družbe. V mladino, ako si jo znamo pridobiti z ljubeznijo, hočemo staviti svoje nade za zboljšanje kmetijstva, na to rodovitno plodno zemljo smemo poskusiti vsejati seme, katero bode po umnem, neutrujenem delu učiteljevem obrodilo zdatnega krepkega sadu, ki bode kmetijstvu krepka hrana in ga varovala nesrečnega propada.

Učitelj mora tedaj prevzeti jako težavno stran naloge za zboljšanje kmetijstva. Doveršiti pa jo bode mogel le takrat z odliko, kedar se mu bodo tudi druge roke ponudile v podporo,

Nastane pa vprašanje, ktera sredstva naj bodo učitelju za zboljšanje kmetijstva v porabo, da bode njegovo delovanje zunaj šole koristilo ljudstvu.

(Dalje prih.)

Iz narodopisja.

Ljudstvo v Bosni.

Prebivalci v Bosni so do malega vsi Slovani, kar je bilo Osmanov, jih je vojna tako vzela, da ni skoraj govoriti o njih, kakor o narodu. Kakih 50.000 je Bolgarov, Arnavtov, Armencev, Gerkev, Cincarov, Ciganov in Judov. — A prebivalci se strogo ločijo po verozakonu. Po vradni štetvi l. 1874 je prebivalstva 1,200.000 glav. *) — Tako, kakor pri števenji živine, glav? Zakaj pa ne duš? Pri mohamedancih žena možu ni ravnopravna, nima duše, niti prihodnjega življenja, tedaj se tudi vmes ne šteje. Navadno se tako broji: 520.000 gerkov (pravoslavnih), 180.000 katolikov,

*) Drugi štejejo: 1,250.000 stanovalcev, in tudi vernike drugače razdele. Kdo ima prav?

450.000 mahomedancev in 50.000 različnih, kakor je bilo uže omenjeno. Verniki različnih verozakonov se med seboj strogo ločijo tako, da se kar sovražijo. Nikdar ne smemo pozabiti, da je veliko domačinov, naj več bogatinov, pri osvojenji turškem kerščansko vero zatajilo, ti so zatajili svojo vero in rod a jezika niso, v tem jeziku so pisali svojim rojakom postave, vsled katerih so kristjanji postali rāja, čeda brez prava. — Po tem delimo tudi prebivalce teh dežel tako-le:

1. Mohamedanski feudalni gospodje, begovi in age. Ti so potomci domačih posestnikov, ki so vero zatajili, a ostali živi in si ohranili posestva. Ni je v njih osmanske kervi, poleg turških imen imajo svoja slovanska imena, kakor bomo slišali v zgodovini. Govoré kakor njih predniki, po unanje so pravi Jugoslovani. Netolerantni v verskih zadevah, so kakor gospodarji zemlje brezobzirni do kmetov, svojih kerščanskih podložnih. Med njimi so pravi bogatini. Nekateri imajo več zemlje pod sabo, kakor manjših nemških knezov eden. Temi pripadajo tudi spahi, turški gospodje, ki so dobili o času osvojenja zemljo v leno (feud) in so v vojski služili na konjih. Jemljejo desetino, od oženjenih glavino, od svinjskih čed žirovino, od nogradov mehovino, od čebel deseti panj.

2. Mohamedanski duhovni. Tudi ti so bosniški rojaki. V verskih zadevah so fanatiki. Verski zaklad „vakuf“ ima velikansko posestvo, skoraj četertino vse zemlje v Bosni.

3. Otomanski uradniki. Ti so v deželi še-le od najnovejših časov. Ko je Omer paša bosniško ustajo l. 1848—1851 ukrotil, prišli so ti uradniki v deželo; bili so ali pravi Osmanje pa tudi Gerki, Armenci, da še celo Židovi. Ti so bili prave pijavke deželi. Niso znali jezika ljudstva, kateremu so bili oblastniki, niti poznali njegovih stisk in terplenja, še tudi ko bi bili imeli dobro voljo, a pravica, službena zvestoba to je bilo pri njih ime brez pomena.

4. Mohamedansko prebivalstvo po mestih. Temi pripadajo trgovci in obertniki po mestih. Nekatero obertnosti izvršujejo samo mohamedanci n. pr. strojarstvo, sedlarstvo, kotlarstvo, a kristjanje so izdelovali obleko. Mohamedani po mestih so sicer pridni, pri občenji poštene, a v verskih rečeh so še večji fanatiki.

5. Gerški kristjanje (razkolniki, pravoslavni). Ti so potomci starih Serbov, tedaj jih je največ na vzhodu dežele in nagibajo se, kar se tiče vere in narodnosti Serbom v kneževini, Gerki v Hercegovini so pa zopet Črnogorcem bližje. Gerki so ali trgovci ali kmetje; niso posebno pridni, sicer pa so dobri verniki, življenje v družinah je patriarhalno in so tudi zvesti prijatelji. Stanujejo v deželi na jug in vzhod, kjer so z Mohamedanci skora sami, drugače so pa raztreseni po vsi deželi.

6. Židovi, ako niso tako gosto naseljeni, kakor na Poljskem ali

drugej, pa so vendar v socialnem življenju važen faktor. V Bosni jih je okolo 10.000. Največ so potomci Judov, ki so bežali iz Španjole, tedaj tudi govore španjolski. So pa, kakor povsod, po večem trgovci.

7. Pridemo pa poslednjič do katolikov. Ti so bili do najnovejših časov naj bolj zaničevano, tlačeno in najubožnejše ljudstvo v deželi. Po večem so kmetje, a kaki? Nimajo svojega posestva, stanujejo v slabih kočah so obdelovali begovom zemljo, katerim so mogli odrajtovati davek, a varni zarad tega niso bili, zmirom se jim je bilo bati, da jim gruntni gospod ne vzame vsega pridelka, da celó otrok in žene. Bili so tudi rudarji, kolikor se od tega more govoriti v Bosni. Njih duhovniki so o. o. frančiškani. Katoliki stanujejo na severu in zahodu te dežele proti hrvaški meji, v sredi dežele pa le, kjer so rudarska mesta, po eni strani nad Serajevem, Gradačcem in Berčko, po drugi pa od Mostara in Trebinj naprej katolikov ni.

Kar se pa tiče drugih narodov, v deželi stanujočih, n. pr. Bolgarov i. t. d. zginejo ti med drugim ljudstvom. Iz Bolgarije in Albanije pride po letu več mladenčev, ko pa se zima prikaže, vernejo se domov. Čergaši, prebivalci koč, živijo kakor kočevniki ali sedijo, kakor kotlarji.

Tako je na primer ljudstvo v Bosni.

(Dalje prih.)

Naravoznanstvo v ljudski šoli.

(Glej. Tov. p. 1. v l. 21. str. 331. 9. Pad.)

Kako se samore preračunati hitrost padanja za konec vsake sekunde časa padanja? — Zakaj ne padajo vsa telesa enako hitro na zemljo? — Od česa je način premaganja ali nadvladovanja upora zraka pri padlih telesih odvisen? — V katerem prostoru padajo vsa telesa enako hitro?

10. Gibanje navpično verženih teles.

Ako veržemo kamen navpično na kviško, toraj vidimo, da neha on čez nekaj časa navpično se vzdigovati, in da potem zopet nazaj na zemljo pade. Gibanje njegovo bilo je najprej vzdigovanje, potem pa padanje. Ako opazujemo čas, kateri je pretekel med vzdigovanjem in padanjem, se prepričamo, da se je kamen ravno toliko časa vzdigoval na kviško, kolikor časa je na zemljo padal. Ako se n. pr. giblje navpično verženo 4 sekunde, tedaj se ono 2 sekundi vzdiguje, in 2 sekundi pa pada. Kakor pa že vemo, pade telo v 2 sekundih $4 \times 15 = 60$ čevljev kar je 18.964,860 metrov. Ker je pa prostor páda ravno tisti prostor, kterege je premeril na kviško verženi kamen, toraj znese prostor ali mér vzdigovanja med obema sekundoma, v katerih se je kamen vzdigoval tudi 60 čevljev.